

ΕΝΑΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΑΣ ΚΙ ΕΝΑΣ ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΟΣ ΣΤΟ ΠΙΑΤΟ ΣΟΥ

Η ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΗΣ ΔΙΑΤΡΟΦΗΣ ΩΣ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΡΑΤΙΚΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΤΑΞΙΚΗΣ ΒΙΑΣ

*Σχεδόν μπορούμε να ακούσουμε τις σκέψεις του κεφαλαίου καθώς μας κοιτάζει από το διάστημα, φωλιασμένο στους διαστημικούς σταθμούς... «Φτωχές μισότρελες μηχανούλες! Πόσο ασυλλόγιστα διαμορφωμένες οι ανάγκες τους, πόσο αστόχαστη η σεξουαλικότητά τους! Κι οι βιοχημικοί τους κύκλοι, τόσο τοπικοί που σου 'ρχεται να βάλεις τα κλάματα! Πότε, ω πότε θα καταφέρουμε να ξεφορτωθούμε ετούτα τα καταραμένα Σώματα»;*¹

Στο παραπάνω απόσπασμα ο Καφέντζις περιέγραφε το κεφάλαιο να κοιτάει απ' το διάστημα την εργατική τάξη και να αγανακτεί με το πόσο περίπλοκες είναι οι ανάγκες της, πόσο παράξενος ο τρόπος ζωής της και, τελικά, πόσο δυσλειτουργικά τα σώματά της. Πράγματι, ο τρόπος ζωής μας, οι κουλτούρες και οι συνήθειές μας, αυτό που συνηθίζουμε να λέμε «αναπαραγωγή» δηλαδή, είναι ζητήματα που ανέκαθεν προβληματίζουν -και προβληματίζουν- τα αφεντικά μας και τα κράτη τους. Η διατροφή είναι ακριβώς ένα τέτοιο ζήτημα. Το τι τρώμε καθημερινά, τι εμπορεύματα επιλέγουμε να βάζουμε στην κουζίνα μας, αλλά και τι συνήθειες, τι κουλτούρες και τι σχέσεις συνεπάγεται αυτή η διαδικασία, ήταν και είναι απ' τα σημαντικότερα ζητήματα που απασχολούν τα αφεντικά μας. Και τους απασχολεί ως προς το πώς θα δημιουργήσουν μία παραγωγική και πειθαρχημένη εργατική δύναμη.

Γι' αυτό και το τι τρώει η εργατική τάξη έγινε σαφές από πολύ νωρίς στα αφεντικά και τα κράτη τους ότι δεν μπορεί να αφεθεί στην τύχη του. Αντιθέτως τόσο η διατροφή η ίδια, όσο και η παραγωγή των τροφίμων και οι τρόποι διαμοιρασμού τους έπρεπε να διέπονται από κοινές νόρμες και πειθαρχήσεις, κατάλληλες για την ανάπτυξη μίας ενιαίας εθνικής παραγωγής στα πλαίσια ενός κράτους.

Το φαγητό ως ένδειξη παραγωγικού πλούτου, ως μέσο χάραξης ταξικών πολιτικών στο εσωτερικό, αλλά και ως εργαλείο εξωτερικής πολιτικής, απασχολεί τα έθνη κράτη ευθύς εξαρχής της δημιουργίας τους, με αποκορύφωμα τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο. Η οργάνωση της πρωτογενούς παραγωγής, η διακίνηση των εμπορευμάτων της και ο διαμοιρασμός αυτών των εμπορευμάτων στα αναδυόμενα αστικά κέντρα, για τις ανάγκες ενός όλο και αυξανόμενου εργατικού δυναμικού, ήταν ζητήματα που τα καπιταλιστικά κράτη δεν μπορούσαν να αφήσουν στην τύχη τους.

Αντιθέτως, έπρεπε να μελετηθούν, να καταγραφούν και να περάσουν κάτω από τον έλεγχο μίας κεντρικής εξουσίας. Η ανάπτυξη και ο εξορθολογισμός της παραγωγής τροφίμων εξελίχθηκε πλάι στις ανάγκες για χάραξη κρατικών πολιτικών ελέγχου και πειθαρχήσης μίας νέας εργατικής δύναμης και, πάνω σ' αυτές τις ανάγκες, διαμορφώθηκαν οικονομικές και κοινωνικές σχέσεις στο εσωτερικό των καπιταλιστικών κρατών.

Η ΕΚΒΙΟΜΗΧΑΝΙΣΗ ΤΗΣ ΠΡΩΤΟΓΕΝΟΥΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ Η ΙΔΡΥΣΗ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΓΕΩΡΓΙΑΣ²

Στο αμερικανικό κράτος το υπουργείο Γεωργίας ιδρύθηκε το 1862. Η κατάσταση της αμερικανικής υπαίθρου χαρακτηριζόταν από απροσδιόριστες σχέσεις ιδιοκτησίας πάνω στη γη και την παραγωγή της, όπως και από πολλές και διαφορετικές σχέσεις εργασίας και εκμετάλλευσης. Το μεγαλύτερο επίδικο των αφεντικών του αμερικανικού κράτους, πολύ νωρίτερα απ' την ίδρυση του υπουργείου, ήταν το πώς αυτές οι σχέσεις θα καταστρέφονταν και το πώς, πάνω σ' αυτήν την καταστροφή, η αχανής και πολύπλοκη αγροτική παραγωγή θα αποκτούσε κανόνες λειτουργίας και σχέσεις εκμετάλλευσης εργοστασίου. Ταυτόχρονα, η εκβιομηχάνιση της πρωτογενούς παραγωγής θα έπρεπε να υπάγεται σε κρατικό έλεγχο.

Αυτός ο κρατικός έλεγχος αποκρυσταλλώθηκε στην δημιουργία του υπουργείου Γεωργίας.

Πρωταρχικός σκοπός του υπουργείου ήταν να συγκεντρώσει την ποικιλομορφία της αγροτικής παραγωγής αυτού του εκτενούς κράτους, να διεξάγει έρευνες και να εξάγει τα πιο χρήσιμα συμπεράσματα απ' την συγκέντρωση όλων αυτών των δεδομένων. Για να το κάνει αυτό έπρεπε να απαντήσει σε ερωτήματα όπως: τι τομείς περιελάμβανε η αγροτική παραγωγή; Τι είδους εργασιακές σχέσεις εμπεριείχε; Πώς θα μπορούσε το κράτος να αποκτήσει πλήρη έλεγχο και γνώση πάνω σ' αυτήν την εργασία; Και, κυρίως, πώς θα μπορούσε το κράτος να οργανώσει σταθερές και παραγωγικές σχέσεις εργασίας στην ύπαιθρο, ώστε να εξασφαλίσει την σίτιση των πόλεων;

Η δουλειά αυτή ήταν δύσκολο να γίνει χωρίς να εφευρεθεί μία μεθοδολογία που να συμπυκνώνει την ποικιλομορφία των εμπορευμάτων, των πρακτικών και των αντιλήψεων σε μία κοινή και ενιαία θεσμική γλώσσα, αποτυπωμένη σε αριθμούς. Νέοι επιστημονικοί τομείς δημιουργήθηκαν, κυρίως στους κλάδους των οικονομολόγων και των μηχανικών. Σε πολλές πολιτείες του αμερικανικού κράτους, μαζί με επιμέρους τμήματα του υπουργείου, ιδρύθηκαν ακαδημαϊκά ιδρύματα. Η δουλειά αυτών των ιδρυμάτων ήταν να απαλλοτριώσουν τις γνώσεις και τις εμπειρίες των αγροτών, να καταγράψουν και να μελετήσουν δηλαδή κάθε πτυχή της εργασίας τους: τις τεχνικές τους, τα εργαλεία που χρησι-

μοποιούσαν, τις κινήσεις που εκτελούσαν κ.α. - και αυτήν την εμπειρία και γνώση να την μεταφράσουν σε μία επιστημονική, ορθολογική γλώσσα για τις ανάγκες της καπιταλιστικής οργάνωσης εργασίας.

Σημασία είχε πως όλη αυτή η καταγραφή θα αποδιδόταν σε αριθμούς, γιατί ήταν οι αριθμοί που μπορούσαν να συνδέσουν τις διαφορετικές εμπειρίες και πρακτικές και να κάνουν, για παράδειγμα, την καλλιέργεια δύο εκ πρώτης όψεως εντελώς διαφορετικών εμπορευμάτων, να διέπεται από κοινούς κανόνες και πρακτικές.

Δεν ήταν βέβαια η πρώτη φορά που εμφανιζόταν η ανάγκη να καταγραφούν σε αριθμούς οι διαδικασίες της αγροτικής παραγωγής. Αυτή τη φορά όμως αυτή η καταγραφή γινόταν από έναν θεσμικό φορέα με συγκεκριμένη οργάνωση εργασίας. Μέσα στο υπουργείο Γεωργίας δημιουργήθηκαν σταδιακά διευθύνσεις και τμήματα που το καθένα είχε αναλάβει τη μελέτη και οργάνωση διαφορετικών πτυχών της παραγωγής. Σε κάθε πολιτεία ιδρύθηκε ένα από ένα παράρτημα του υπουργείου, τα οποία, παρόλο που ασχολούνταν με διαφορετικές πτυχές και γεωγραφικές περιοχές, επικοινωνούσαν μεταξύ τους, διαμορφώνοντας ένα ενιαίο κρατικό δίκτυο. Με αυτόν τον τρόπο, μέχρι το 1922 οι έρευνες και οι πρακτικές κάθε πολιτείας των ΗΠΑ καθοριζόνταν και ελέγχονταν εξολοκλήρου από το υπουργείο και ήταν κοινές απ' άκρη σ' άκρη του αμερικανικού κράτους.

Αυτή η διαδικασία, η απαλλοτρίωση της γνώσης των αγροτών και η μετατροπή της αγροτικής παραγωγής σε εργοστασιακές μονάδες υπό έναν ενιαίο εθνικό έλεγχο, δεν έγινε ούτε αβίαστα, ούτε απ' τη μία μέρα στην άλλη. Χρειάστηκε πολλή βία, ώστε σε βάθος χρόνου οι προκαπιταλιστικές σχέσεις εργασίας να γίνουν παρελθόν, οδηγώντας πολλούς αγρότες είτε στην εξαθλίωση και την σταδιακή εξόντωση, είτε στην προλεταριοποίηση.

Η ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΗΣ ΔΙΑΤΡΟΦΗΣ

Η ανάπτυξη ενός εθνικού δικτύου οργανισμών και υπηρεσιών του υπουργείου Γεωργίας, όπως και η ανάπτυξη του σιδηροδρομικού δικτύου που μετέφερε εμπορεύματα απ' το πιο απομακρυσμένο σημείο της αμερικανικής περιφέρειας στα αστικά κέντρα, σήμαινε πολλά παραπάνω απ' την μεταφορά εμπειριών, γνώσεων, και εμπορευμάτων. Σήμαινε την μεταφορά νέων κοινωνικών σχέσεων,

εθίμων και συνηθειών που εξίσου οργανώνονταν και διοχετεύονταν από μία κεντρική εξουσία: το αμερικανικό κράτος.

Η οργάνωση της πρωτογενούς -κι όχι μόνο- παραγωγής με βιομηχανικούς όρους δεν θα μπορούσε να γίνει χωρίς την ταυτόχρονη δημιουργία μίας νέας εργατικής δύναμης, η αναπαραγωγή της οποίας θα οργανωνόταν με αντίστοιχους βιομηχανικούς όρους και θα υπαγόταν σε κρατικό έλεγχο.³

Γι' αυτό και οι υπηρεσίες του υπουργείου δεν ασχολούνταν μόνο με το τι συνέβαινε στην αμερικανική επαρχία, αλλά και με τη διασύνδεση της παραγωγής με την κρατική οργάνωση της σίτισης του πληθυσμού του αμερικανικού κράτους. Όπως στην παραγωγή, η είσοδος της επιστήμης ήταν απαραίτητη.

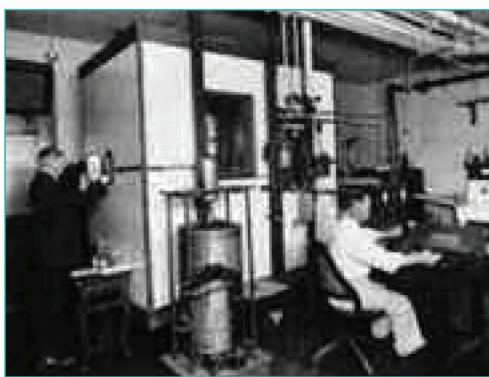
Οι έρευνες πάνω στην επιστημονική οργάνωση της εργασίας από τον Τέιλορ, η καταμέτρηση του χρόνου και των κινήσεων μέσα στα εργοστάσια και η αντιμετώπιση του εργάτη ως μίας μηχανής, επηρέασαν επιστήμονες της υγείας, της χημείας και της φυσιολογίας που εφάρμοσαν τον τείλορισμό στην αναπαραγωγή της εργατικής δύναμης.

Αυτοί οι επιστήμονες μελέτησαν τον άνθρωπο και το σώμα του με βιομηχανικούς όρους, αποβάλλοντας απ' αυτό κάθε άλλη ιδιότητα πέρα απ' αυτήν της ικανότητάς του για εργασία. Για τις ανάγκες των αφεντικών, το ανθρώπινο σώμα ταυτίστηκε με τη μηχανή, κατακερματίστηκε σε επιμέρους μέρη και σε καθένα απ' αυτά αποδόθηκε μία συγκεκριμένη ουσία και σκοπιμότητα.⁴ Οι λειτουργίες αυτής της «περίπλοκης μηχανής» μελετήθηκαν στο έπακρο, κατηγοριοποιήθηκαν και έλαβαν ορισμούς με στόχο να καταστεί αυτή η «μηχανή» όσο το δυνατόν πιο παραγωγική και πειθαρχημένη.

Ο Wilbur O. Atwater, χημικός που διετέλεσε επικεφαλής του τμήματος διατροφικών ερευνών του υπουργείου Γεωργίας, μελέτησε την διαδικασία του μεταβολισμού και χρησιμοποίησε τους νόμους διατήρησης της ενέργειας των μηχανών, για να καθορίσει τις αναγκαίες ποσότητες φαγητού που χρειαζόταν ένας άνθρωπος για να εκτελέσει μία συγκεκριμένη εργασία.

Κεντρικό ερώτημα ήταν το «πόσο»; Πόση μερίδα φαγητό έπρεπε να καταναλώνει ένας εργάτης για να είναι σε θέση να δουλέψει, με το λιγότερο δυνατό κόστος; Αυτό το ερώτημα απασχολούσε τα αφεντικά, όχι επειδή αυτά πλήρωναν άμεσα για το φαγητό των εργατών τους. Αλλά γιατί το τι ακριβώς έτρωγαν ήταν απ' τους σημαντικότερους παράγοντες καθορισμού της αναπαραγωγικής τους δύναμης.

Για να το κάνει αυτό, ο Atwater διεξήγαγε απ' την δεκαετία του 1890 πειράματα με την χρήση μίας συσκευής που λεγόταν «θερμιδόμετρο».⁵ Αυτή η συσκευή ήταν ένα μικρό δωμάτιο επενδυμένο με χαλκό και ψευδάργυρο. Μέσα σ' αυτό βρισκόταν ένα πειραματόζωο, συνήθως κάποιος φοιτητής του Atwater, στον οποίο παρέχονταν, μέσω ενός θαλάμου, συγκεκριμένες ποσότητες από ψωμί, κόκκινο κρέας, πουρέ πατάτας, γάλα και φασόλια. Σκοπός του θερμιδομετρητή ήταν, μέσα από θερμόμετρα, υγρόμετρα και ηλεκτρικούς πυκνωτές να μετρήσει την ενέργεια που παρήγαγε ο φοιτητής σε μονάδες

Το «θερμιδόμετρο» του Atwater.

θερμικής ενέργειας σε τρεις συνθήκες: ανάπαυσης, πνευματικής εργασίας και εργασίας που απαιτούσε να σηκώνει βάρη.

Οι μελέτες του Atwater οδήγησαν στην συγκέντρωση δεδομένων πάνω στο πόσες θερμίδες χρειαζόταν να προσλαμβάνει ένας εργάτης τη μέρα ανάλογα με την εργασία του. Μέσω της θερμίδας, η διατροφή και το φαγητό μετατράπηκαν σε μετρήσιμα μεγέθη. Για παράδειγμα, μπορούσε να καθοριστεί ακριβώς πόσες θερμίδες έχει μία φρατζόλα ψωμί, ένα ποτήρι γάλα ή μία χοιρινή μπριζόλα. Κι αυτό πράγματι ήταν μία σπουδαία ανακάλυψη στα χέρια των αφεντικών και του κράτους τους, για να αναπτύξουν πολιτικές διαχείρισης της εργατικής δύναμης.

Αρχικά, με αυτόν τον τρόπο έγινε δυνατό διατροφικά εμπορεύματα που εκ πρώτης όψεως μπορεί να φαίνονταν τελείως διαφορετικά μεταξύ τους, όπως για παράδειγμα το ψωμί και το κρέας, να υπαχθούν σε ένα κοινό τρόπο καταγραφής και καταμέτρησης και να καταστούν συγκρίσιμα μεταξύ τους.

Κι αυτό το επίτευγμα αποτέλεσε πρώτα απ' όλα μία ακόμα χρήσιμη τεχνολογία για την άσκηση κρατικού ελέγχου πάνω στην βιομηχανία τροφίμων. Με την μονάδα των θερμίδων έγιναν ακριβείς καταγραφές του τι παράγεται και τι διακινείται μέσα στο αμερικανικό κράτος.

Ακόμα πιο σημαντικό, βέβαια, ήταν ότι με αυτόν τον τρόπο το αμερικανικό κράτος είχε στα χέρια του ένα πολύ σημαντικό όπλο για την καταγραφή και κατηγοριοποίηση της αναπαραγωγής της εργατικής τάξης. Αλλά και για την ανάπτυξη στρατηγικών διαχείρισης και πειθαρχησής της.

Με τις θερμίδες, οι βιομήχανοι και οι κρατικοί υπάλληλοι μπορούσαν να κάνουν ακριβείς υπολογισμούς σχετικά με τις αναγκαίες μερίδες που χρειαζόταν μία σειρά πληθυσμιακών ομάδων, όπως οι τρόφιμοι των φυλακών, οι μαθητές των σχολείων, ο στρατός και οι εργάτες των εργοστασίων. Και ταυτόχρονα, αυτός ο υπολογισμός οργανώθηκε βάσει της εθνικής παραγωγής. Το τι θα έφθανε τελικά στην κουζίνα της αμερικανικής οικογένειας αποτυπώνονταν με αριθμούς και μετρήσεις που ήταν κοινές με τον υπολογισμό του τι παραγόταν στις φάρμες της αμερικανικής υπαίθρου. Κι αυτή η κοινή μονάδα μέτρησης ήταν απαραίτητη για την δημιουργία ενιαίων αντιλήψεων και συνηθειών διατροφής εντός του έθνους.

Η χρήση της θερμίδας για τον καθορισμό του αναγκαίου κόστους διατροφής της εργατικής τάξης σήμαινε μία ριζική, βίαιη παρέμβαση στον τρόπο αναπαραγωγής της. Τα αφεντικά μπορούσαν να ισχυριστούν ότι ο μισθός ενός εργάτη ήταν αρκετός για να τραφεί επαρκώς και ότι το πρόβλημα ήταν σε ποια τρόφιμα επέλεγε η εργατική οικογένεια να ξοδεύει τον μισθό της.

Στο επίκεντρο βρέθηκαν οι γυναίκες της εργατικής τάξης, οι οποίες λοιδορήθηκαν ως αμόρφωτες και σπάταλες. Τις κατηγορούσαν ότι, για να ευχαριστήσουν και να περιποιηθούν την οικογένειά τους, ξόδευαν πολλά λεφτά σε τρόφιμα που ήταν χαμηλής διατροφικής αξίας. Το γεγονός ότι μπορούσαν να γίνονται συγκρίσεις μεταξύ των τροφίμων βάσει των θρεπτικών συστατικών τους, οδήγησε σε προτροπές των αφεντικών προς την εργατική τάξη να παίρνει τις αναγκαίες θερμίδες από φθηνά υποκατάστατα τροφίμων.

Η αλλαγή διατροφικών συνηθειών στην εργατική τάξη δεν αποδείχθηκε όμως καθόλου εύκολη υπόθεση. Για παράδειγμα, οι υπάλληλοι του τμήματος διατροφής του υπουργείου Γεωργίας που ανέλαβαν να πάνε σε πολυεθνικές γειτονιές της εργατικής τάξης και να καταγράψουν τις διατροφικές συνήθειες, έφυγαν τουλάχιστον απογοητευμένοι. Οι εργατικές οικογένειες συνειδητοποιούσαν πόσο εις βάρος τους ήταν αυτές οι έρευνες, ενώ πολλές φορές για αποπροσανατολισμό δήλωναν ότι καταλάβαιναν παραπάνω μερίδες φαγητού απ' ότι όντως έκαναν. Οι οικογένειες μεταναστών ιδιαίτερα, εκλάμβαναν το διαπεραστικό βλέμμα των υπαλλήλων στην κουζίνα τους ως μια προσπάθεια πειθάρχησης στον αμερικανικό τρόπο ζωής.⁶

Παρ' όλα αυτά η αρχή είχε γίνει. Απ' την στιγμή που βρέθηκαν τα εργαλεία για να καταστεί διαχειρίσιμη η εργατική τάξη μέσω της διατροφής, ήταν πολλοί οι καλοθελητές που ήθελαν να συμβάλουν στην «εκπαίδευση της εργατικής τάξης σε μία υγιεινή διατροφή». Η επιστημονική μελέτη της διατροφής, δηλαδή, σήμανε και την δημιουργία σχέσεων μεταξύ αφεντικών και του κράτους πάνω στην διαχείριση του τι, αν και κατά πόσο θα έτρωγε η εργατική τάξη.

Εδώ θα παραθέσουμε ένα παράδειγμα το οποίο, παρότι αποτυχημένο, αποτυπώνει το πλαίσιο στο οποίο διαμορφώθηκαν αυτές οι σχέσεις.

Η ΚΟΥΖΙΝΑ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΑΓΓΛΙΑΣ⁷

Τα ερευνητικά αποτελέσματα του Atwater εντυπωσίασαν πολλά μέλη της αμερικανικής μεσαίας τάξης που αντίστοιχα είχαν στρέψει το βλέμμα στην μελέτη και διαχείριση της πολυεθνικής εργατικής τάξης. Ο Edward Atkinson, επιχειρηματίας από την Βοστώνη, συνεργάστηκε με δύο wanna be επιφανείς φιλόanthρωπους της εποχής. Η μία ήταν η Mary H. Abel, σύζυγος φαρμακοποιού που είχε εξοικειωθεί με τις γερμανικές διατροφικές μελέτες και πρακτικές όσο ο σύζυγός της σπούδαζε στη Γερμανία. Η δεύτερη ήταν η Ellen Richards, χημικός, που ενδιαφερόταν να μεταφέρει τις επιστημονικές γνώσεις στις γυναίκες και τα σπίτια της εργατικής τάξης (sic).

Δεκέμβριος 2022: Διαδήλωση στόμα με στόμα της αντιφασιστικής συνέλευσης *autonome antifa* με τίτλο «Παπάδες, μπάτσοι, φιλάνθρωποι, κάτω τα ξερά σας από τον Κολωνό!».

Σκοπός τους ήταν να εξοικειώσουν την εργατική τάξη με μία υγιεινή, πλην φθηνή, διατροφή, με μία μέθοδο που εφαρμοζόταν στην Γερμανία και είχε διαφύγει του Atwater: τις «Κουζίνες του Λαού», που παρήγαγαν φθηνά γεύματα για την εργατική τάξη. Το πρώτο τέτοιο εστιατόριο άνοιξε στη Βοστώνη, στο οποίο χρησιμοποιήθηκε μία εφεύρεση του Atkinson, που λεγόταν «Κουζίνα του Αλαντίν», που ήταν μία κουζίνα βραδείας καύσης με στόχο την εξοικονόμηση ενέργειας. Ο εκπαιδευτικός χαρακτήρας αυτού του εστιατορίου δεν ήταν ότι παρείχαν μαθήματα μαγειρικής, αλλά αφενός αρχιτεκτονικά η κουζίνα ήταν ανοιχτή προς το κοινό, ώστε να φαίνονται οι τρόποι μαγειρέματος και τα υλικά που χρησιμοποιούνταν. Αφετέρου, σκοπός του εστιατορίου ήταν να εξοικειώσει την εργατική τάξη με φαγητά, όπως η σούπα, που ήταν φθηνή και «θρεπτική».

Ένα απ' τα επιτεύγματα της Κουζίνας της Νέας Αγγλίας ήταν ότι, το 1892, με την χρηματοδότηση μίας αστής φιλανθρώπου, παρήγαγε και συσκέυαζε πειραματικά σχολικά γεύματα για 15σεντς το ένα για ένα δημόσιο σχολείο της Βοστόνης με 300 μαθητές. Αυτή η επιχειρηματική σκέψη των αμερικανών φιλανθρώπων αργότερα θα αξιοποιούνταν απ' το αμερικανικό κράτος για να περάσει τα πρότυπα της αμερικανικής διατροφής στις αμερικανικές οικογένειες σιτίζοντας τα παιδιά τους.⁸

Τελικά, η Κουζίνα της Νέας Αγγλίας αποδείχθηκε μία απόλυτη αποτυχία, αφού η πολυεθνική εργατική τάξη της Βοστόνης ήταν πολύ καχύποπτη απέναντι στα λευκά αφεντικά που ήθελαν να αναλάβουν την σίτισή τους και να τους επιβάλουν το τι να τρώνε.

Ο Atkinson παραδέχθηκε ότι ήταν ανώφελο να προσπαθεί κανείς να προωθήσει μία υγιεινή αμερικανική διατροφή απευθυνόμενος στα κατώτερα κομμάτια της εργατικής τάξης. Αντιθέτως, έβλεπε πιο πρόσφορο έδαφος στην «απεύθυνση στην οικονομική τάξη που βρισκόταν πάνω απ' τον ταξικό πάτο» και που, με το μικρό εισόδημά της:

πρέπει να ντύεται κόσμια και δεν μπορεί να μένει σε ένα βρώμικο, ετοιμόρροπο οικοδομικό τετράγωνο: Υπάλληλοι καταστημάτων, χαμηλόμισθοι δάσκαλοι, διακοσμητές, νεαροί άνδρες που μόλις ξεκινούσαν την ζωή τους και που ήταν μορφωμένοι αλλά ακόμα έβγαζαν λίγα λεφτά κτλ.

Πράγματι, η επιβολή του κρατικού ελέγχου πάνω στην διατροφή με επιστημονικούς όρους περνούσε

μέσα απ' την συγκρότηση ενός εθνικού κορμού, που εξαρτιόταν μέσα από υλικές σχέσεις απ' το αμερικανικό κράτος, και που, μέσα απ' αυτό επιβλήθηκαν ενιαίες αντιλήψεις, συνήθειες και κοσμοθεωρίες πάνω σε μία σειρά εθνικά κρίσιμων ζητημάτων, όπως ήταν η διατροφή. Οι διατροφικές συνήθειες αυτού του εθνικού κορμού διαμορφώθηκαν πλάι στην ανάπτυξη της αμερικανικής βιομηχανίας τροφίμων, ως μέρος της ενίσχυσης μίας πολύ σημαντικής εθνικής παραγωγικής μονάδας.

Παρ' όλα αυτά, κινήσεις σαν την Κουζίνα της Νέας Αγγλίας αναπτύχθηκαν τις πρώτες δεκαετίες του 20ου αιώνα, όταν βιομήχανοι και φιλάνθρωποι κυρίες της μεσαίας τάξης ειδαν στην επιστημονική οργάνωση της διατροφής μία πολύ παραγωγική ευκαιρία να αναπτύξουν τα συμφέροντά τους πάνω στην διαχείριση του αν και πώς η εργατική τάξη θα πέθαινε απ' την πείνα. Ιδιαίτερα όσο οι συνθήκες προέβλεπαν το ξέσπασμα του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου.

Η ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΗΣ ΠΕΙΝΑΣ

Πράγματι, για να μεταβληθεί ο κόσμος της εργατικής τάξης του 19ου αιώνα, τόσο οι γνώσεις της πάνω στην εργασία, όσο και οι αντιλήψεις, τα ήθη και τα έθιμά της και ο τρόπος ζωής της, έπρεπε να περάσουν δύο παγκόσμιοι πόλεμοι. Για να διαμορφωθεί ένας θαυμαστός νέος κόσμος, έπρεπε πρώτα ο παλιός να καταστραφεί. Κι αυτή η διαπίστωση δεν εμφανίστηκε πρώτη φορά στο πρώτο μισό του 20ου αιώνα, αλλά ήταν τότε που τα καπιταλιστικά κράτη είχαν αναπτύξει μία θεσμική οργάνωση, μία οργάνωση εργασίας και μία τεχνολογία, ώστε αυτή η εξόντωση να οργανωθεί με ορθολογικούς, βιομηχανικούς όρους.

Η ανάπτυξη της επιστήμης της διατροφής και η χάραξη κρατικών πολιτικών πάνω στον υπολογισμό του με τι θα τρεφόταν η εργατική τάξη συνέβαλαν ακριβώς σ' αυτό. Γιατί η βιομηχανική οργάνωση της αναπαραγωγής μέσω της διατροφής είχε μία βιοπολιτική όψη που δεν αφορούσε μόνο το πώς θα σιτιζόταν η εργατική τάξη. Αντιθέτως, μία απ' τις μεγαλύτερες χρησιμότητές της φάνηκαν στην οργάνωση της σταδιακής εξόντωσης της μέσω της πείνας.

Η πείνα, ως όπλο, ήταν γνωστή στα καπιταλιστικά κράτη. Τα κράτη είχαν επίγνωση δηλαδή του σε τι σημείο μπορούσε φτάσει κανείς αν δεν είχε να φάει, πόσο μάλλον ότι η πείνα είχε αποτελέσει έναν απ'

τους κυριότερους παράγοντες εξεγέρσεων και κοινωνικών αναταραχών. Όπως ήξεραν ότι η πείνα, σαν εργαλείο και τεχνολογία προς κρατική χρήση, μπορούσε να οδηγήσει στην εγκαθίδρυση νέων οικονομικών και κοινωνικών σχέσεων.

Η επιστημονική μελέτη της διατροφής και η ποσοτικοποίησή της, η ανάπτυξη οικονομικών σχέσεων μεταξύ φιλάνθρωπων, βιομηχάνων και θεσμικών μηχανισμών πάνω στην διαχείρισή της, αλλά και η ανάπτυξη της εθνικής βιομηχανίας τροφίμων οδήγησε στην βιομηχανική οργάνωση της πείνας ως μέσου άσκησης ταξικής βίας.

Ας πάρουμε αυτήν τη φορά το γερμανικό κράτος για παράδειγμα. Όπως και στις ΗΠΑ, οι Γερμανοί φυσιολόγοι διεξήγαγαν έρευνες για να καθορίσουν την βιομηχανική οργάνωση της διατροφής. Κεντρικό ρόλο σ' αυτές τις έρευνες είχε το Ινστιτούτο Φυσιολογίας του Πανεπιστημίου του Βερολίνου, με επικεφαλής τον Max Rubner. Με το ξέσπασμα του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου και εν μέσω ναυτικού αποκλεισμού της Γερμανίας απ' τις συμμαχικές δυνάμεις, οι κατακτηθείσες γνώσεις του Ινστιτούτου οδήγησαν το γερμανικό κράτος στον υπολογισμό των διαθέσιμων αποθεμάτων τροφίμων σε 1.100 θερμίδες τη μέρα ανά άτομο.⁹ Το πού και με ποιους τρόπους θα μοιράζονταν αυτές οι θερμίδες ανέλαβε να οργανώσει ο νεοσύστατος Οργανισμός Πολεμικής Διατροφής, που με την λήξη του πολέμου μετονομάστηκε σε Υπουργείο Διατροφής.¹⁰ Αυτό δεν σημαίνει φυσικά ότι το γερμανικό κράτος ενδιαφερόταν για την επιβίωση των υπηκόων του.

Αντιθέτως, η δουλειά του Οργανισμού Πολεμικής Διατροφής ήταν αφενός να οργανώσει πώς θα διαχετεύονταν τα αποθέματα τροφίμων στον παραγωγικό, για τον πόλεμο, πληθυσμό, κυρίως τον στρατό. Το σημαντικότερο όμως καθήκον του ήταν πώς, την ίδια στιγμή, θα οργάνωνε την πείνα στο εσωτερικό του γερμανικού κράτους. Οι 1.100 θερμίδες τη μέρα σήμαιναν την διοργάνωση συσσιτίων, μέσω των οποίων ο θάνατος των κατώτερων στρωμάτων της εργατικής τάξης, μαζί με ό,τι αυτή αντιπροσώπευε, υπολογίστηκε να συντελεστεί σε ένα βάθος χρόνου, με την σταδιακή εξαθλίωσή της μέχρι το στάδιο της εξόντωσης. Με τη λήξη του πολέμου μόνο οι καταγεγραμμένοι θάνατοι απ' την πείνα ανέρχονταν στους 600.000.¹¹ Κι αυτή η εξόντωση ήταν αποκλειστική ευθύνη του γερμανικού κράτους και μεθοδεύτηκε με πολλή επιστήμη, ορθολογισμό και στατιστική. Στον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο βέβαια τα πήγε κατιτίς καλύτερα.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΣΤΟ ΣΗΜΕΡΑ

Μπορεί να σας μαυρίσαμε την ψυχή με την τελευταία ενότητα. Αυτά που γράφουμε όμως δεν έχουν να κάνουν με μια επίμονη καταστροφολογία ότι τα πράγματα μπορεί να γίνουν μόνο χειρότερα. Ο λόγος που επιλέξαμε να μιλήσουμε για την επιστημονική οργάνωση της διατροφής ως εργαλείο στα χέρια του κράτους προς τον εξορθολογισμό των παραγωγικών του μονάδων, την χάραξη πολιτικών πειθάρχησης της εργατικής τάξης και άσκησης βιοπολιτικής, δεν ήταν να πούμε μία σύντομη ιστορία του αμερικανικού ή του γερμανικού κρά-

τους. Αλλά προέκυψε σαν ανάγκη για να καταλάβουμε τις εμπειρίες μας των τελευταίων χρόνων.

Από το ξέσπασμα της καπιταλιστικής κρίσης το 2008, βλέπουμε την καθημερινότητά μας να γίνεται όλο και πιο δύσκολη και το κράτος να εφευρίσκει περισσότερους τρόπους να μας επιβάλει πώς να ζήσουμε. Με αποκορύφωμα την περίοδο της καραντίνας. Όταν έπρεπε να την βγάσουμε με επίδομα αντί για μισθό και με περισσότερους μπάτσους στις γειτονιές μας.

Η αλλαγή των διατροφικών μας συνθηκών είναι στο επίκεντρο της αναδιοργάνωσης της αναπαραγωγής και αυτό είναι κάτι που το κράτος φρόντισε να μας το δείξει με κάθε τρόπο. Την περίοδο της καραντίνας το κράτος μάς τάιζε επιδόματα, με τα οποία έπρεπε να σπάσουμε το κεφάλι μας να υπολογίσουμε πώς θα έβγαине ο μήνας, με πρώτα και κύρια την κάλυψη των βασικών αναγκών αναπαραγωγής: την σίτιση και την στέγαση. Την ίδια στιγμή, τα σούπερ μάρκετ είχαν αναδειχθεί σε έναν απ' τους βασικούς τόπους επιβολής πειθαρχήσεων: να αγοράσεις να φας πήγαινε μαζί με την υποχρεωτική μασκοφορία και το στήσιμο σε ουρές. Έκτοτε, με τον μισθό να φτάνει μέχρι τα μέσα του μήνα, η αλλαγή των διατροφικών μας συνθηκών έχει πάρει ένα κάρο ονόματα: «αλλάζουμε συνήθειες», «καμπάνια ενάντια στην σπατάλη τροφίμων» για να «υπερνηκίσουμε την περιβαλλοντική κρίση» και άλλα τέτοια ευφάνταστα.¹²

Από την άλλη, όσο η κρίση καλπάζει, βλέπουμε όλο και περισσότερα αφεντικά να αναπτύσσουν επιχειρηματική δράση πάνω στην σίτιση του πάτου της εργατικής τάξης που έχει βρεθεί στα όρια της επιβίωσης. Τα τελευταία χρόνια, δηλαδή, είδαμε αφεντικά με «φιλάνθρωπα» αισθήματα να λαμβάνουν ευρωπαϊκές και κρατικές χρηματοδοτήσεις για να παρέχουν τρόφιμα και μαγειρεμένα γεύματα στα στρατόπεδα συγκέντρωσης μεταναστών, στα συσσίτια της Εκκλησίας και των Δήμων, και στα Κοινωνικά Παντοπωλεία.

Αναλαμβάνοντας την σίτιση του πάτου της εργατικής τάξης, επιχειρήσεις όπως η ΜΚΟ «Κιβωτός του Κόσμου», που βρέθηκε πρόσφατα στα φώτα της δημοσιότητας, αναλαμβάνουν την διαχείριση του πάτου της εργατικής τάξης και την εκμετάλλευση της εργασίας του με όρους ανάγκης.¹³

Οι επιχειρήσεις τέτοιων αφεντικών καταρχάς δείχνουν προς ποια κατεύθυνση μοιράζεται το ευρωπαϊκό χρήμα μέσα στο ελληνικό κράτος, από τους Δήμους και τις Περιφέρειες. Αυτή η κατεύθυνση όμως δεν αφορά μόνο οικονομικά ζητήματα. Δείχνει τις αλλαγές που συντελούνται στις κοινωνικές και ταξικές σχέσεις στο εσωτερικό του ελληνικού κράτους. Δείχνει και τα πλέγματα συμφερόντων που δημιουργούνται γύρω απ' την διαχείριση της εργατικής τάξης ολόενα και περισσότερο με όρους στρατοπέδου.¹⁴

1. George Caffentzis, Silvia Federici, «Μορμόνοι στο Διάστημα», στο George Caffentzis, *Η εργασία, η ενέργεια, η κρίση και το τέλος του κόσμου. Σκέψεις για την εργασία, την τεχνολογία και την καπιταλιστική κρίση (1980-2000)*, Αρχείο 71, Αθήνα, 2012.

Προκήρυξη που μοιράστηκε από το Antifa Kallithea κατά την διάρκεια της συγκέντρωσης έξω από την «Σπιτική Κουζίνα», το 2017.

Η «ΣΠΙΤΙΚΗ ΚΟΥΖΙΝΑ»

Μία περίπτωση αφεντικού που ανέπτυξε δράση γύρω απ' την σίτιση του πάτου της εργατικής τάξης, ήταν αυτή του Νίκου Σαλαπατάρα, που είχε αναδείξει το Antifa Kallithea το 2017. Ο Νίκος Σαλαπατάρας, ένθερμος υποστηρικτής της Χρυσής Αυγής, μέσα από τις εταιρείες του, κομμάτι των οποίων ήταν τα καταστήματα εστίασης «Σπιτική Κουζίνα», είχε αναλάβει:

(...) τη σίτιση των έγκλειστων μεταναστών στο στρατόπεδο συγκέντρωσης Κορίνθου. Πληρώνεται από το κράτος για να παρέχει καθημερινώς 1.500 μερίδες έτοιμου φαγητού στους «παράνομους», όπως τους ονομάζει στο site του, μετανάστες. Για άγνωστο χρονικό διάστημα, ο Σαλαπατάρας πληρώνεται από την Εκκλησία για να παρέχει καθημερινώς 2.000 μερίδες έτοιμου φαγητού σε «ευπαθείς» συμπολίτες μας. Για άγνωστο χρονικό διάστημα, ο Σαλαπατάρας πληρώνεται από δεκαεπτά δήμους της Αττικής για

να παρέχει 4.000 μερίδες έτοιμου φαγητού στους άπορους δημότες των συγκεκριμένων δήμων.¹⁵

Το antifa Kallithea ασχολήθηκε με τις επιχειρήσεις του Σαλαπατάρα με αφορμή μία εκδήλωση που διοργάνωσε η Χρυσή Αυγή τον Γενάρη του 2017 στην Πειραιώς, στο ύψος του Μοσχάτου. Η αίθουσα που φιλοξένησε τους ναζί ανήκε στην εταιρεία Αρίων, κομμάτι του ομίλου Salas. Στον όμιλο Salas ανήκει και η «Σπιτική Κουζίνα». Η Salas, με την σειρά της, ανήκει στον Νίκο Σαλαπατάρα.

Τον Φεβρουάριο του 2017, το Antifa Kallithea μαζί με συντρόφισσες και συντρόφους πραγματοποίησε συγκέντρωση έξω απ' το κατάστημα «Σπιτική Κουζίνα» στην Καλλιθέα, για να καταδείξει τόσο την «Σπιτική Κουζίνα», όσο και το αφεντικό της, ως κομμάτι του νέου φασισμού, όπως διαμορφώθηκε απ' το 2008 και μετά, με βθάστικα ή χωρίς.

2. Τα στοιχεία από αυτήν την ενότητα παρατίθενται στο "By the Numbers: Economics and Management in Agriculture", στο Fitzgerald D., *Every Farm a Factory. The Industrial Ideal in American Agriculture*, Yale University Press, New Haven and London, 2003, σελ. 33-74.

3. Περισσότερα γι' αυτό βλ. «Η παραξενιά του παράξενου εμπορεύματος. Ιστορία της έννοιας «εργατική δύναμη», στο Σπουδές στο Γαλανόμαυρο, Τόμος Β', Τι ήταν και τι ήθελε το ΕΑΜ (έλα ντε!) & άλλες ιστορίες περί της ταξικής σύνθεσης της εργατικής τάξης, 1900-1943, antifa scripta, 2020.

4. Το γυναικείο σώμα ιδιαίτερα βρέθηκε στο επίκεντρο αυτού του επιστημονικού κατακερματισμού και της επιβολής πειθαρχήσεων για τις ανάγκες του κεφαλαίου.

5. Nick Cullather, «The Foreign Policy of the Calorie», *The American Historical Review*, Vol. 112, No. 2 (Apr., 2007), Oxford University Press. σελ. 337-364.

6. Naomi Aronson, «Social definitions of entitlement: food needs 1885-1920». *Media, Culture and Society*, Vol. 4, Jan. 1982, σελ. 51-61.

7. Τα στοιχεία για την Κουζίνα της Νέας Αγγλίας είναι του Harvey Levenstein, «The New England Kitchen and the Origins of Modern American Eating Habits», *American Quarterly*, Autumn 1980, Vol.32, No.4, σελ. 369-386, The Johns Hopkins University.

8. Για το αντίστοιχο παράδειγμα στην Ελλάδα βλ. «Οργάνωση της διατροφής στον Μεσοπόλεμο. Επιστήμη, φι-

λανθρωπία και παιδική πρόνοια», *Antifa*, #83, 12/2022.

9. Dietrich Milies, «Working Capacity and Calorie Consumption: The History of Rational Physical Economy», Harmke Kamminga and Andrew Cunningham (επιμ.), *The Science and Culture of Nutrition 1840-1940*, Editions Rodopi B. V., Amsterdam- Atlanta, GA 1995, σελ. 85-86.

10. Ο.π.

11. Ο.π.

12. Περισσότερα γι' αυτά βλ. «Από τις φεμινιστικές νίκες στην προετοιμασία για πόλεμο», *μιγάδα* #29, Καλοκαίρι-Φθινόπωρο 2022.

13. «Παπάδες, μπάτσοι, φιλάνθρωποι, κάτω τα ξερά σας από τον Κολωνό!», *Antifa* #83, 12/2022.

14. Αυτά τα δίκτυα συμφερόντων εντός του ελληνικού κράτους ανά διαστήματα έχουν εμφανιστεί τόσο με αριστερή, όσο και με ναζιστική μορφή. Θυμίζουμε για παράδειγμα τα συσσίτια της Χρυσής Αυγής «μόνο για Έλληνες». Στο παρόν τεύχος, θα βρείτε κάτι αντίστοιχο για τους Σπαρτιάτες, στο κείμενο «Περικεφαλαίες σε κούτες και ποσοστά που εκτοξεύονται: Η διαδρομή των «Σπαρτιατών» από το «κοινωνικό παντοπωλείο» Περιστερίου στα έδρανα της βουλής».

15. «Να κι άλλο ένα στρατόπεδο συγκέντρωσης! Η σπιτική κουζίνα, οι ναζί και το στρατόπεδο συγκέντρωσης Κορίνθου», *Antifa* #55, 3/2017.